

О новом српско-руском речнику: концепт и методологија

Јулија Шапић¹ — Екатерина Јакушкина² — Дарја Рижова³

¹ <https://orcid.org/0000-0002-4788-5497>, ² <https://orcid.org/0000-0002-0052-1338>, ³ <https://orcid.org/0000-0002-8387-0049>

¹ Руски центар за науку и културу „Руски дом” у Београду, „Россотрудничество”, Москва (Русија)

² Московски државни универзитет „М.В. Ломоносов”, Москва (Русија)

³ Виша школа економије, Москва (Русија)

¹ julija.sapic@gmail.com (✉), ² jkatia@yandex.ru, ³ daria.ryzhova@mail.ru

Сажетак

У раду се представљају концепт и досадашњи резултати рада научног колектива на пројекту новог великог српско-руског речника. Нови речник саставља се у складу са потребама корисника — говорника руског језика, али ће његова планирана електронска верзија обезбедити и функције обрнутог речника и двојезичног корпуса за функционално претраживање, као и високу ажурност садржаја. Рад се темељи на лексикографској традицији и класичним методама превођења и поређења лексичких система, односно пажљиве селекције речничких еквивалената. Међутим, изглед и структура речничког чланка осмишљавају се у складу са савременом научном парадигмом, односно оријентацијом на потребе корисника. Значења лексема српског језика датих као одреднице представљају се у виду структуре која може бити модификована и прилагођена циљном језику. Даје се адекватан број семантичких реализација с обзиром на зависност семантике од синтактичких позиција и прагматике исказа, и то у мери у којој то лексикографски облик излагања грађе омогућава. Настоји се да речник буде активан: циљ је да предложи будућем кориснику комуникацијске смернице, путем одговарајуће структуре и стратегије тумачења, и да га огради, где је то могуће, од потенцијалних комуникацијских неуспеха.

Кључне речи: двојезични речник, лексикографија, лексика, српско-руски, одредница, семантичка структура, еквивалент.

Abstract

The paper presents the concept and current results of the academic team working on the project of a new comprehensive Serbian-Russian dictionary. The new dictionary is being compiled to meet the needs of Russian-speaking users, but its planned electronic version will also offer reverse dictionary functionality and serve as a bilingual corpus, ensuring high content accuracy. The work draws upon lexicographic tradition and classical methods of translation and comparison of lexical systems, with careful selection of dictionary equivalents. However, the appearance and structure of the dictionary entries are designed according to modern scientific paradigms, prioritizing user needs. The meanings of the Serbian lexemes presented as entries are structured in a flexible way that can be adapted to the target language. The dictionary provides an appropriate number of semantic realizations, taking into account the dependence of semantics on syntactic positions and the pragmatics of statements, within the limits of the lexicographic presentation. The goal is for the dictionary to be dynamic and user-oriented: it aims to offer future considering users' communicative guidance through well-structured entries and interpretation strategies, and, where possible, to help them avoid potential communication failures.

Keywords: bilingual dictionary, lexicography, lexicon, Serbian-Russian, vocabulary, semantic structure, equivalent.

1. Увод

Лексикографска делатност — о чему сведоче археолошки налази старих цивилизација, као што су сумерско-акадски речници састављени клинописом — има вишемиленијумску историју која започиње двојезичним речницима, али је лексикографија у свом теоријско-методолошком облику још увек млада као самостална научна дисциплина. У лингвистичкој традицији, двојезична лексикогра-

фија повезује се са лексикологијом и семантиком, али се често занемарује њена веза са прагматиком, контрастивном и конфронтативном лингвистиком, теоријом превода и методиком наставе страних језика. Двојезична лексикографија има велики значај не само за кориснике, већ и за лингвисте, јер укршта исходе свих наведених дисциплина на једном пољу. Задатак лексикографа огледа се у томе да се у пракси превазиђу све теоријске, односно системске неусаг-

лашености и преточе се у систематичан и доследан упоредни опис два лексичка система.

У словенским земљама развој савремене теорије лексикографије почиње половином XX века. Међу прве теоријске радове тог времена убраја се типологија речника Л. В. Шчербе (ЩЕРБА 1974), у којој су двојезични (преводни) речници издвојени у посебну групу и супротстављени описним речницима. Имајући у виду недовољан учинак двојезичних речника као наставног средства у настави страног језика, Шчерба наглашава пасивни карактер оваких речника у односу на описне. Његова идеја о комбинованим речницима умногоме је одредила данашњу оријентацију савремене лексикографије на активност у обради и излагању речничке грађе, тј. организацију података о речима не само за пасивну рецепцију текстова, већ и за активну, самосталну употребу. Таква идеја и оријентација била је заједничка са методиком наставе коју је на српском тлу заступао и развијао Р. Кошутих и његови следбеници. Концепцију активног речника годинама је разрађивао и усавршавао Ј. Д. Апресјан. Међу његовим истакнутим пројектима који су дали велики допринос лексикографији истичу се обиман *Велики енглеско-руски речник* (1993–1994) од 250 хиљада речи и *Активни речник руског језика* с предговором који излаже ауторову позицију (АПРЕСЯН 2014). Истовремено, на темељима лексичко-семантичке школе Ј. Д. Апресјана (АПРЕСЯН 1995) поникла су многа савремена истраживања лексичке семантике, укључујући когнитивносемантичка истраживања (ЗАЛИЗНЯК 2004; РАХИЛИНА 2008) — у духу одрживости лексиколошке традиције¹.

Развоју теорије двојезичне лексикографије допринео је Л. Згуста (ZGUSTA 1971). Он је као кључни проблем издвојио претежну нееквивалентност лексичких јединица два језика условљену језичким анизоморфизмом. Разради лексикографских параметара двојезичне лексикографије допринели су теоретичари и практичари лексикографије В. П. Берков (1973; 2004), Ј. Ривелис (2007), А. В. Садиков (2019), али и — посредно — сви они аутори двојезичних речника који су своје ставове уградили у лексикографска дела (нпр. Толстой 1970; 2001; Станковић 1998). Иако само постојање двојезичних речника сведочи о томе да се језичка асиметрија у њима морала некако

превазићи, двојезична лексикографија, бар када је реч о руској и српској двојезичној лексикографији, до данас није добила своје чврсто теоријско-методолошко утемељење у виду посебних монографија.²

Чак и актуелни пораст интересовања за лексикографију у славистици последњих година, о чему сведоче новије колективне монографије (Ристић и др. 2021; ЧЕРНЫШЕВА 2022), углавном је усмерен ка једнојезичним речницима модернијих жанровских облика (асоцијативни, идеографски, тематски и сл.). Посебан значај имају теоријски радови настали приликом припреме речника *Srpskog rečnika novijih anglicizama* (PRČIĆ i др. 2021; ГУДУРИЋ и др. 2022). Он је, са својих 4.500 одредница, представљен као носилац „хибридног” типолошког обележја, односно као „једнојезично-до-двојезични речник” (ПРЧИЋ 2022), који описује групу енглеских речи интегрисаних у српски језик. Нажалост, рекли бисмо, двојезична лексикографија у свом класичном облику, који се огледа у представљању лексичког система једног језика преко лексичког и, шире гледано, језичког система другог језика, и даље остаје у другом плану.

Међу ауторима који настављају да се баве питањима двојезичне лексикографије издваја се Д. Шипка (ŠIPKA 2015; ШИПКА 2024). У једном од ауторових најновијих истраживања (ШИПКА 2024), поставља се важно питање *лексикографског анизоморфизма* као типа неподударности значења речи са аспекта представљања у речнику. У том смислу, разматра се категорија *вишеструке еквиваленције* као најзаступљенија међу разним типовима еквиваленције (уп. нулта, делимична, потпуна) и наводе се начини за њено практично превазилажење (декомпозиција, парадигматизација, парафраза, спецификација, егземплификација и др.). Аутор констатује да не постоји универзална формула за лексикографско представљање анизоморфних лексема, иако уочава тенденције у стратегијама код обраде одређених типова речи (на пример, егземплификација се примењује код функционалних речи, контекстуализација код апликативних конфликта, контекстуализација код конотативних). У монографији, објављеној десетак година раније (ŠIPKA 2015), Д. Шипка наводи бројне примере како успешних, тако и неуспешних тумачења

¹ Руска семантичка школа, чији је развој почео крајем 19. односно почетком 20. века (широко су позната имена А. Потебње, А. Шахматова, Виктора Виноградова и др.), проучава значење речи, израза и текста у контексту, уз посебан акценат на дубинску анализу језичких структура и веза између језика, мишљења и стварности, укључујући метафоре — предмет когнитивнолингвистичких истраживања. Развој руске семантике у когнитивнолингвистичком правцу се, међутим, одвијао континуирано и са ослонцем пре свега на лингвистичку традицију.

² А. Садиков даје глобалан монографски приказ развојног пута лексикографије у Европи и Русији од првих познатих речника до 21. века. Аутор монографије разматра теоријске ставове водећих лексикографа, међу којима су и аутори чувеног *Оксфордског водича за практичну лексикографију* (Atkins, B.T.S., Rundell, M. *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2008). А. Садиков истиче да *Вогич*, иако настао претежно на грађи једнојезичних дескриптивних речника, представља велики корак у правцу систематизације и формализације принципа лексикографског описи и разради научне спецификације двојезичне лексикографије.

из лексикографских извора на различитим светским језицима, који представљају драгоцен практичан материјал за лексикографе.

Међу српско-руским лексикографским остварењима, за најпотпунији се сматра речник И. И. Толстоја (Толстой; прво издање 1954; друго, допуњено 1970): он се користи за обуку српском језику у високошколским установама у Русији и многим курсевима српског језика. Међутим, овај — премда поуздан — извор не одражава промене у лексичком фонду које су се десиле у последњих 50 година. Ова чињеница подстакла је колектив аутора на покретање пројекта састављања новог српско-руског речника (у даљем тексту: НСРР), који би одражавао савремено стање српске и руске лексике у њиховом актуелном међусобном односу.

У овом раду представљена је основна концепција НСРР. Наиме, у одељку 2 кратко је представљена макроструктура (намена, извори, типолошка функција, лексикон) и микроструктура речника. Одељак 3 посвећен је најважнијим теоријским и практичним проблемима у раду — представљању семантичке структуре вишезначних речи у оквиру речничког чланка и питању речничке еквиваленције, односно решавању лексикографског анизоморфизма. У одељку 4 излаже се проблематика везана за неусаглашеност руске и српске лексикографске традиције, у складу са чиме се, између осталог, различито гледа на стилску диференцијацију. У одељку 5 излажу се погледи на коначан облик будућег речника и погодности његове електронске верзије. На крају се изводе закључци и дају лексикографске смернице.

2. Концепција новог великог српско-руског речника

Пројекат састављања НСРР започет је 2021. године. На његовом извођењу ангажован је научни колектив Катедре за славистику Московског државног универзитета Ломоносов у сарадњи с Катедром за српски језик с јужнословенским језицима Филолошког факултета Универзитета у Београду. До данашњег дана обрађено је преко 15.000 одредница.

Састављање НСРР представља велики изазов за ауторски колектив из више разлога. Поред одговорности овог подухвата великих размера, те теоријских неусаглашености и мањкавости постојећих методолошких поступака, потешкоћу у раду представља асиметрија значењске структуре јединица два лексичка система. Генетска сродност српског и руског језика, која би требало да олакшава рад, ствара опасност од појаве језичке интерференције у тумачењима. Исто тако, с обзиром на то што је метод превођења један од основних метода у лекси-

кографском раду колектива и с обзиром на то што је утемељен на семантичком критеријуму, не може се искључити ни одређена субјективност у раду која је везана за перцепцију речи или граница појма матерњег или страног језика код састављача.

Ипак, ауторски колектив труди се да следи смернице које је на почетку разрадио и које с временом допуњава и усавршава. У даљем тексту излаже се у општим цртама, док је детаљније представљен у другом коауторском чланку (Драгичевич и др. 2024), систем критеријума који ауторски колектив примењује у лексикографском раду.

2.1. Макроструктура речника

У склопу овог пододељка наводимо основне податке о макроструктури речника, укључујући податке о обиму и грађи, намени и типолошкој функцији речника.

2.1.1. Опште напомене. По типу НСРР је двојезични, односно преводни. По обиму, спада у категорију великих речника: према тренутној процени састављача, он ће садржати 80.000–100.000 одредница, представљених према азбучном реду. Према медијуму представљања података, речник је замишљен као штампано, али и електронско издање.

Поред основног дела, НСРР ће садржати уводни део са упутствима, описом структуре и система ознака, лексикографским принципима обраде речи и другим неопходним подацима за будуће кориснике.

2.1.2. Намена. НСРР намењен је пре свега говорницима руског језика, што се огледа у начину обраде српских одредница у укупности њихових прозо-дијских, морфолошких и, у ширем смислу, граматичких особина, као и у начину њиховог приказивања у рускојезичном делу, тј. „десној” страни речничког чланка. Речник ће, међутим, бити користан, посебно у електронском облику, и за говорнике српског језика. Штавише, он ће послужити као корпус и извор језичких и метајезичких података о српској и руској лексици које су представљене поредбено, односно као инструмент за лингвистичка истраживања за кориснике којима је то неопходно без обзира на лингвокултуролошку припадност. Сама чињеница да речник носи назив „велики” подразумева да је циљна група будућих потенцијалних корисника широка и подразумева различите нивое контаката с језичким системима (рецептивне и продуктивне). Питање намене оцењено је као једно од најважнијих за успешну реализацију пројекта и формулисано је већ на почетку (Шапич 2023).

2.1.3. Извори. За основни извор српских одредница и података о њима одабран је списак одредница

обрађен у РСЈ. Списак одредница током рада се ревидира и евентуално допуњава новим речима. Процену српских одредница за двојезични речник са српске стране врши Р. Драгићевић. На припремању рускојезичне, „десне” стране и финалном уређењу речника ангажован је колектив аутора, који чине Ј. И. Јакушкина, М. Д. Королькова, Д. А. Рижова и Ј. Л. Шапић. Критеријуми одабира лексикона су изложени усмено на Округлом столу МГУ „Проблемы славянской сопоставительной лексикологии и лексикографии”, одржаном 2023, и у публикацији (Драгићевић 2024), при чему је један од водећих критеријума свакако функционалност речи. Аутори се у процесу рада консултују с тимом стручних експерата, ослањајући се у појединим сегментима и на помоћ стручних сарадника и преводилаца. За речи које су дате као одреднице и за илустрације њихове употребе, приликом припремања „десне” стране проналазе се одговарајући руски еквиваленти, при чему се речнички чланци могу преуредити у делу структуре и илустрација употребе како би правила и примери употребе српских речи били транспарентни носиоцима руске лингвокултуре.

У својству помоћних извора користе се различите лексикографске базе. Међу изворима на српском језику то су: РМС, Рrсiс i др. 2021, Оташевић 2012, Клајн – Шипка 2012 и др. Користе се и двојезични српско-руски и руско-српски речници (Толстой 1970; Станковић 1998), једнојезични речници руског језика (Евгеньева 1981–1984; Ожегов – Шведова 1999), као и други описни и фразеолошки речници, те речници страних речи у руском језику.

НСРР се ослања на расположиве електронске корпусе српског језика као што су *PDRS* и *СрпКор2013*. Међутим, проблем с употребом корпуса представља чињеница да електронски корпуси нису потпуни и нису увек репрезентативни. То значи да се употреба мање фреквентних функционалних речи тешко може проверити. Тако је, на пример, приликом покушаја да се пронађу потврде употребе деминутива наведених у РСЈ под А и Б, један део остао непотврђен у корпусу (*аријица*, *бајремчић*, *беочужић*, *биволић*, *бичић*, *бојић* и др.) (Шапић 2024а).

2.1.4. Типолошка функција и лексикон. Поред лексике опште употребе, у НСРР речник се укључује извештај број термина и других ускостручних речи из области науке, спорта, индустрија и слично, у складу са критеријумима фреквентности, функционалности и културно-историјске важности. На пример, реч *дејташираши* често је присутна у текстовима о Првом светском рату и повлачењу српске војске преко Албаније. Будући да је реч о историјски значајној реалији за српску културу, процењено је да она тре-

ба да се нађе у двојезичном речнику. Речи из лексичко-семантичких група зоонима и фитонима такође се разматрају у погледу културолошке важности, а уколико су важне за једну од култура, остављају се у двојезичном речнику. На пример, речи *јаишалинка* или *јаћан* имају денотате заступљене у српској култури, иако су непознате руској култури. Слично томе, речи *јерила* и *маховница* значајне су за руску културу, иако су мање распрострањене у српској. Такве речи укључују се у списак одредница НСРР.

Даље, НСРР је замишљен као нормативни, те је одлучено да он неће садржати ненормативну лексiku као што су, рецимо, вулгаризми. Фреквентне и функционалне разговорне речи, као и жаргонизми који се налазе на списку српских речи укључују се у НСРР у овој фази рада и опремају одговарајућим квалификаторима (у извору су означене као *жарг.* или *шашр.*). Питање нормативности речника, односно његове прескриптивне улоге се, без сумње, решавало код састављања РСЈ (односно, његовог реиздања 2011. и 2018. године), па је сама чињеница да су се такве речи нашле међу одредницама говори о усмерености ауторског колектива РСЈ на свеобухватност лексике. Питању нормативности у НСРР приступа се с циљем постизања равнотеже између идеје да је за корисника важно да у речнику пронађе и разуме сваку реч коју је чуо или прочитао и чињенице да лексiku нижег регистра, за коју треба да постоје посебни речници, корисник који је носилац руског језика не очекује да пронађе у оваквом извору.

У састав НСРР укључени су и регионализми распрострањени у разним деловима српске језичке територије.

Током рада на поређењу лексике издвајају се лексичко-семантичке или деривационе групе и на њих се гледа системски. Испитују се — пре свега у сврху уједначавања дескрипција — групе које имају творбене форманте са одређеним семантичким нијансама (Шапић 2024б). За неке од њих одлучено је да се не укључују у лексикон — рецимо, именице на *-ост* које немају специфично развијена значења, као и прилози на *-о*, творбено и семантички слични придевима. Међутим, питања укључивања, односно искључивања речи решавају се на крају критичком анализом сваке речи, при чему се процењује њена фреквентност и функционалност.

2.2. Микроструктура речника

Речнички чланак састоји се од одреднице на српском језику и речничких еквивалената на руском језику³.

³ Термин речнички еквивалент представља превод на српски језик термина словарное соответствие, које А. В. Садиков предла-

Одреднице су већ делимично означене акцентима и дужинама. Уз одреднице се наводе варијанте (нпр., акценатске, деривационе и сл.), подаци о парадигматским особинама (покретном самогласнику, одсуству очекиване алтернације, завршецима другог рода код придева итд.), као и ознаке граматичке категорије (род код именица, вид код глагола, врста речи код непроменљивих речи), те квалификатори евентуалне стилске маркираности и области употребе. Не наводе се квалификатори (подаци) о пореклу речи. У илустративном делу дају се примери синтагматске спојивости, употребе у говору и, коначно, фразеолошки и паремиолошки материјал.

У рускојезичном делу дају се преводни, односно речнички еквиваленти и преводе се илустрације употребе. Навешћемо пример из РСЈ и приказ чланка будућег српско-руског речника:

видра [...] **1. а.** зоол. *звер Lutra lutra из њор. куна (Mustelidae), која живи њоред вода и храни се рибом. б.* крзно ње живоѡишње. **2.** фиг. врло окрејна, сналажљива особа, мудра и лукава особа: ~ човек, ~ од човека

Извод 1. Чланак видра (РСЈ).

видра [...] **1 а.** зоол. видра **б.** мех выдры **2. ѡерен.** ловкач; проворный, расторопный, шустрый; ~ **човек,** ~ **од човека** расторопный человек

Извод 2. Предлог за обраду у НСРР.

3. Однос према семантичкој структури речи

Једна од кључних проблемских области у двојезичној лексикографији огледа се у приказивању семантичке структуре вишезначних речи, укључујући организацију, груписање значења и њихову хијерархију.

3.1. Структурирање тумачења

Код поделе на значења у рускојезичном делу речника полази се од семантичке структуре речи српског језика, али се такође узима у обзир подударност/неподударност значењских структура оба језика и семантичка дистанца између значења, односно подзначања у руском језику. До таквог критеријума

же у следећем значењу: „Словарное соответствие — это слово и выражение одного языка, обладающее приблизительно тем же набором сем, что и сопоставляемое с ним слово или выражение другого языка, принадлежащее к той же части речи (если языки имеют сопоставимые части речи) и принадлежащее к сопоставимому регистру речи (функциональному стилю)” (Садиков 2019: 205) [Речнички еквивалент је реч или израз једног језика који има приближно исти скуп сема као реч или израз другог језика с којим се упоређује, при чему припада истој врсти речи (ако језици имају упоредиве врсте речи) и истом регистру говора (функционалном стилу)].

дошло се синтезом практичних и теоријских резултата, укључујући резултате теорије превода, и практичних искустава самих аутора, који се труде да, по речима Ј. Д. Апресјана, обезбеде „квалитетни лексикографски сервис”.

Питање семантичке структуре у аспекту двојезичне лексикографије, посебно на грађи руског и српског језика, до сада није разматрано систематски у оквирима лексикографске литературе. На недостатак систематских решења скренуо је пажњу А. В. Садиков, указујући да интуитивни принцип проналажења и фиксирања еквивалената крије у себи веома сложен проблем репрезентације лексичких значења улазног језика (Садиков 2019: 202). По мишљењу В. П. Беркова (1973: 129; 2004: 19), приликом израде двојезичног речника семантичка структура излазног језика мора пратити структуру улазног језика. У практичном смислу, поступак израде речника своди се на то да се значењска структура, позајмљена из описног једнојезичног извора, пресликава на „другу” страну и попуњава, попут празних полица, еквивалентима из другог језика.

Такав поступак, међутим, није могућ у пракси, што потврђују ставови А. Ривелиса (2007) и А. В. Садикова (2019), а с којима се слажу и аутори овог рада. Пре свега, описни речник и преводни речник имају различиту намену и различите кориснике. Први је оријентисан на носиоца једног језика и има за циљ откривање и разумевање не само значења речи, већ и ствари и појава које се крију иза тих значења, док је други оријентисан на преводиоце, односно билингвалне говорнике у ширем смислу и оријентисан је на повезивање преко општег појма денотата из различитих лингвокултура. Кориснику двојезичног речника потребан је преводни еквивалент, при чему семантички податак треба да буде организован на јасан и њему прихватљив начин, који се и те како може разликовати од начина организације у другом језику са само њему својственом појмовном и знаковном структуром.

Осим тога, пуко праћење значењске структуре речи полазног језика (у овом случају, структуре из РСЈ) не дозвољава сам метод превођења — основни метод који се користи приликом израде двојезичног речника. Процес превођења, који се у теорији превода назива *међујезичком ѡрансформацијом*, у терминосистему Л. С. Бархударова (1975) укључује концептуализацију сваког представљеног значења ради проналажења лексичких јединица истог граматичког (морфолошког) и семантичког нивоа. Тај задатак тешко је остварљив сам по себи, јер семантички ниво зависи, осим од основних значења речи, и од степена архаичности, фреквентности, стилске

и конотативне обојености, хиперонимских и хипонимских односа, синтагматске спојивости и осталих карактеристика које не могу бити истоветне у два различита језичка система.

Структура вишезначне речи на руском језику зависи од тога да ли се сва значења преводе истим или различитим речничким еквивалентима. Тако је структура одреднице *деликаџиан* у РСЈ подељена на више значења: 1а, 1б, 2а, 3а, 3б, 4, али је у свим тим значењима подударна са структуром аналога *деликаџиный* у руском језику. У том случају, пренос структуре значења у рускојезични део чини се неоснованим. Слична је ситуација са речима *галерија* и *вулканизација*. Ако бисмо се придржавали изворне структуре из РСЈ, добили бисмо бројна понављања без функционалног значаја, која додатно ремете читљивост речничног чланка:

вулканизација ж а. хем. прерађивање сировог каучука у гуму загревањем и додавањем сумпора или сумпорних једињења. б. крпљење оштећених, поцепаних гумених предмета тим поступком. в. прерађивање папира у материју која у индустрији замењује кожу и каучук. г. обрада дрвета да би се сачувало од труљења.

Извод 3. Чланак *вулканизација* (РСЈ).

***вулканизација** а. вулканизация б. вулканизация в. вулканизация г. вулканизация

Извод 4. Пример неодговарајуће обраде значења (НСРР).

Уколико се процени да је важно пружити информацију о дијапазону контекстних значења и — сагласно терминологији Д. Гортан-Премк (1997) — бројних *семантичких реализација*, те навести у речнику, одступање од структуре може се компензовати примерима у илустративном делу речничког чланка.

Уколико једном од елемената семантичке структуре лексеме српског језика одговарају различити речнички еквиваленти у руском, они се могу организовати на начин, сличан српском извору и већини других речника, тј. помоћу бројева 1, 2, 3 и слова а, б, в. Када је семантичка дистанца међу речничким еквивалентима већа, та значења раздвајају се у НСРР без обзира на то да ли су раздвојена у српском језику, а подела се маркира словима или бројевима. Тако је, на пример, код српске речи *гром* у РСЈ прво значење синкретично, док је у руском језику дељиво на два дела: 1а. *молния* 'електрично пражњење уз севање' и 1б. *гром* 'звук'. Исто тако је реч *издалук* у руском делу подељена на подзначења због њихове семантичке дистанце у руском језику: а. *имение*, *имущество* и б. *богатство*. У опису речи *грозан* семантичка дистанца у руском још је већа, те је подела означена арапским бројевима: 1. *вызывающий ужас* 2. *отвертительный, мерзкий*.

Када су нека од значења у руском спојена или дифузна (имају исти преводни еквивалент), а нека друга контрастна, структура се у том случају делимично реорганизује. Навешћемо пример из РСЈ и предлог чланка за НСРР.

васкрсавати, -рсавам несвр. 1. враћати се поново у живот, устајати из мртвих. 2. а. поново се јављати, оживљавати. б. јављати се поново у сећању, искрсавати. 3. а. (некога) подизати (некога) из мртвих, враћати (некога) у живот. б. уводити поново у употребу: ~ старе речи. 4. фиг. ослобађати; доводити до препорода.

Извод 5. Чланак *васкрсавати* (РСЈ).

васкрсавати, -рсавам нсв 1. воскресать 2а. некоја воскрешать, возродять б. возвращать в обиход; ~ старе речи возвращать старые слова

Извод 6. Предлог за обраду у НСРР.

3.2. Речничка еквиваленција

Еквиваленција (или еквивалентност) представља кључно питање за преводни метод и међујезичко контрастирање, који се користе у раду на НСРР. Еквиваленција се традиционално дефинише као истоветност смисла преведеног и изворног текста. О томе да је таква истоветност изузетно ретка појава писали су истакнути лексикографи Ј. Згуста (ZGUSTA 1971: 296–297, 312), А. В. Садиков (2019: 203) и други. У лексикографским условима представљања речи једним изолованим списком одредница може се говорити о *речничким еквивалентима* — потенцијално могућим и контекстно условљеним еквивалентима који се јављају као фреквентни, уобичајени или функционални у различитим парадигматско-синтагматским односима.

Лексичка асиметрија два језика јасно долази до изражаја на нивоу примера синтагматске спојивости и прагматичних функција исказа који илуструју употребу одреднице. Наведимо пример синтагме тога типа. Српска реч *смисао* на руски се преводи као *смысл*, *осећај* је *чувство*, али *смисао* за *хумор* преводи се као *чувство юмора*, а не **смысл юмора*. Наведимо још један пример речи који се разликују на нивоу прагматике исказа: српска реч *само* има лексички еквивалент *только*. Међутим, навођење самог еквивалента не помаже рускојезичном кориснику у комуникативним ситуацијама у којима се користе говорни обрасци као што су *само мало*, *само седеише*, те *само уживајише*, јер се у руском језику њихови еквиваленти не користе на исти начин и у истим ситуацијама. За лексикографску праксу, то значи да би се поред приказа редовне употребе те речи у исказима попут *Имам само двадесет минути за излајање*

могли дати и горенаведени комуникативни обрасци вредни за представнике руске лингвокултуре. Таква „предусретљивост” важна је за активан речник који би минимизирао потенцијални комуникацијски неуспех корисника.

Према еквивалентности, речи се у двојезичним речницима могу са великим степеном условности поделити на три категорије: еквивалентне, полуквивалентне и нееквивалентне. Такозвана еквивалентна лексика је у речнику представљена једном речју најчешће исте морфолошке класе, као што је то, на пример, случај са прилогом *само* у примеру из претходног пасуса. Полуквивалентна лексика може бити представљена синонимима са заједничким семантичким језгром или синтагмом. Синониме разматрамо као информацију о лексичкој парадигматици речи, при чему њихов одабир условљава сама природа комуникативног задатака. Границе су између еквивалентне и полуквивалентне лексике дифузне. У категорији полуквивалентне лексике, често се јављају синтагме речи различитих морфолошких класа које припадају, на пример, лексичко-семантичким групама фемининатива, речима са погрдним значењем мушког и средњег рода, те деминутивима, о чему је већ писано у два наврата (ШАПИЧ 2024а; 2024б). Трећа условна категорија, нееквивалентна лексика, често је везана за денотате културно-историјских реалија, те се у том случају даје описно тумачење:

бабине – подарци ројенице и новорођену;

бадњачар – тот, кто в рождественский сочельник срубает и приносит бадняк;

бедреница – два камня, которые кладутся в могилу по сторонам при захоронении без гроба;

василица – хлеб, который готовят на Васильев день;

врбойуц – время распускания почек (обычно март);

гейтшпионизација – ликвидация, разрушение культа и идеологии Иосифа Броза Тита;

јуњ – 1. крестьянская куртка из грубого сукна 2. селянин 3. суконное покрывало.

Својство нееквивалентности може се односити на једно од неколико значења:

војвода – 4а. (особый) участник свадебной церемонии (принимаящий дары для невесты в конце свадебного шествия);

гелија – 3. молодой родственник жениха.

4. Лексикографске традиције

Концепција речника, као што је поменуто, примењује савремену научну парадигму која ставља акценат на активност речника, на побољшање комуникације на релацији лексикограф – корисник, као и на приме-

ну теоријских сазнања из области семасиологије, теорије превода и методике наставе страних језика. Међутим, концепција НСРР ослања се на богату лексикографску традицију израде двојезичних речника. Истовремено се суочавамо с разликама између лексикографских традиција руског и српског језика.

Разлике се јављају на различитим лексикографским нивоима, почев од одабира одредница. На пример, у РСЈ се увиђа знатан број деминутива, хипокористика и аугментатива (нпр. *брежуљак*, *буренце*, *картица*, *књижица*; *блесавко*, *буца* и др.) који се не смеју игнорисати, јер су у већем степену лексикализовани и у речнику представљени као део лексичког фонда. Рускојезична традиција подразумева ограничено укључивање у описне и преводне речнике руских деминутива, хипокористика и аугментатива, јер се за већи део не сматра да су лексикализовани, иако у руском језику јесу веома бројна и функционално значајна категорија. Њихова семантика понекад обухвата широк дијапазон значења, од којих су многа везана за емоционалну оцену и зависе искључиво од прагматике исказа. Према томе, када се, на пример, деминутиви у српском тумаче деминутивима у руском језику, што на први поглед изгледа као најлогичнија варијанта, настаје проблем⁴. Том приликом, долази до значајне дивергенције, а каткад и контрадикторности еквивалената, при чему се српској речи на тај начин приписују додатна асоцијативна значења која су карактеристична само за руски језик. Како овај проблем остаје тешко решив, одлучено је да се за сада код тумачења деминутива, хипокористика и аугментатива ипак наводе њихови руски еквиваленти са истим формантима који указују на умањење/ увећање/ субјективну оцену, али се и даље трага за ефикаснијим решењем (ШАПИЧ 2024а).

У руској и српској лексикографској традицији разликују се и погледи на стилске регистре који треба да буду заступљени у речнику оваквог обима. У руске се опште речнике по обичају веома ограничено укључује разговорна лексика, жаргонизми, вулгаризми и друга стилски маркирана лексика која није нормативна. То ствара проблеме код описивања српских одредница које имају тачне руске преводне еквиваленте у формално-семантичком смислу, а које припадају једном од таквих стилских регистара. На пример, за речи *десетшосирајница* и *десетшоросирајница* може се навести формални руски преводни еквивалент *десятиэтажка*, који је високо фреквентан у разговорном регистру, али који није кодификован, те, у складу с тиме, није типичан за нормативни речник. Исту стилску неусаглашеност

⁴ С тим проблемом су добро упознати преводиоци лепе књижевности, који код превођења текста са руског на српски језик често „селе” сему умањености на друго место у реченици.

изазивају речи *асѿмаѿиичар*, *ѿасѿриѿиичар*, *диѿеѿша-лац* и њима сличне, као и већи број фемининатива, попут *врѿларка*, *ѿрнчарка* и *ѿробарка*, за које у руском у најбољем случају постоји само реч разговорног регистра.

Још један битан аспект неусаглашености лексикографских традиција огледа се у начину представљања колокација, метафора и идиоматике. У РСЈ она се означава знаком средње тачке иза које се по правилу наводе колокације, устаљене, а понекад и случајне метафоре, називи биљака, јела, радних места, властита имена и свих других устаљених синтагми са карактеристикама семантичке спојивости, као што су *ѿасѿиѿи радио*, *врѿшилац дужносѿиѿи*, *Пера Д(ј)еѿлиѿи*, *ѿринѿ на белом коњу*. У руској лексикографији, таква зона (рус. *заромбовая*) традиционално је резервисана само за фразеологизме и паремije. Код формирања микроструктуре таквог реченичког чланка може доћи до његовог реструктурисања, што захтева да се на лицу места решавају бројна питања категоризације синтагми наведених иза тачке у извору, укључујући и идиоматику.

5. Пројекција коначног производа

Речник је првобитно замишљен као штампана верзија, јер се у тренутку покретања иницијативе није знало да ли ће бити могућа његова електронска верзија. Штампана верзија речника подразумева извесна ограничења, условљена, пре свега, штедњом словних места због обима података. На пример, у тренутној верзији парадигматски облици речи не наводе се поред одреднице у целини, већ се дају окрњено у облику променљивог завршетка, што значи да евентуална прозодијска промена код променљивих речи остаје невидљива за корисника. Такође, без обзира на коришћење различитих стилова и фонтова штампаних слова за раздвајање информација у речничком чланку, његов текст је монолитан и у њему се наизменично ређају илустрације и обрада значења. То отежава претрагу, која подразумева специфичан тип брзог читања — такозвано *ѿреѿѿраживачко чиѿање* (рус. *поисковое чтение*), када се очима „хватају” велики фрагменти текста. Коришћење тилде такође отежава читљивост, спречавајући да се готова фраза из средине речничког чланка визуелно издвоји.

Упоредо са штампаном верзијом, у овом тренутку припрема се и електронска верзија речника. За припрему верзије изабрана је лексикографска платформа OnLex (МАКАРОВ 2024; MAKAROV et al. 2022), која има бројне предности како за будуће кориснике, тако и за колектив који ради на састављању речника. Међу кључним предностима јесу оптимизација претраге, која се може радити према бројним кри-

теријумима — облику парадигме који се разликује од почетног облика речи (нпр. *ѿеѿи*, *ѿечем*, *ѿеку*), коренским и другим морфемама (нпр. *-сѿа-*: *засѿаѿиѿи*, *устѿаѿиѿи*, *ѿресѿаѿиѿи*), те квалификаторима и другим елементима речничког метајезика, укључујући и речничке еквиваленте. То проширује функционалност речника, омогућавајући његово коришћење у обрнутом смеру (руско-српски). Ништа мање важни нису ни критеријуми приступачности и прегледности текста. У фази припреме речника, платформа поједностављује и аутоматизује форматирање делова текста, уједначава ознаке, умањује грешке у везама преко упутница *см.* ‘види’ и *ср.* ‘упореди’, а резултати су преносиви и на штампано издање. Платформа се тренутно налази у фази тестирања.

Статус актуелности лексике и структура значења константно се мењају услед животних промена. Тако је, на пример, увођењем регуларне институције јавног бележника реформа судства у Србији променила статус речи *бележник*, која је у РСЈ означена као застарела. Реч *Васкрс* обележена је квалификатором *сѿѿарокњѿживѿна*, међутим, сада је то званичан назив празника (на пример, у тексту одговарајућег закона). Семантичка структура вишезначних речи такође се обнавља: *балон* се, између осталог, користи код означавања типа спортске хале, иако то значење поменуте речи није обрађено у РСЈ. Спољно-политичке прилике стварају нове (квази)синонимске низове као што су *избеѿлицѿе*, *миѿранѿиѿи*, *релоканѿиѿи*, *дошљаци*, *досељеници*, *ѿовраѿиѿници* и други. Међу бројним погодностима електронске верзије истиче се и висока ажурност садржаја која се може континуирано одржавати.

6. Закључна разматрања

Концепт рада на будућем НСРР условно се дели на две равни — теоријску и практичну. Теоријска раван обухвата дефинисање критеријума за најефикасније остварење задатог циља — стварање савременог и свеобухватног српско-руског речника намењеног широком кругу корисника, који се ослања на постојећа лингвистичка и интердисциплинарна достигнућа, али и на искуства из области практичног рада. Ова раван обухвата идентификацију спољних параметара речника, укључујући и знатно сложене задатке — разраду теоријских и методолошких питања у области двојезичне лексикографије, опис алгоритама анализе семантичке структуре речи које пролазе кроз процес међујезичке трансформације, затим разматрање поступака у случају језичке (не)еквивалентности, дефинисање односа према језичкој варијативности наспрам речничке уређености, анализу односа према комуникативном кон-

тексту у условима његовог одсуства у речнику, усклађивање националних лексикографских традиција које се разликују, те превазилажење међујезичке асиметрије на многим другим пољима. Поред тога, у овај домен спада и размена искуства и мишљења, укључујући и она питања која немају тренутно решење, али могу бити подстицајна не само за лексикографе који се баве двојезичном лексикографијом, већ и за даљи развој лингвистичких дисциплина које се укрштају на пољу лексикографије. Теоријска равнана неодвојива је од практичне: пракса доприноси бољем дефинисању, усавршавању и верификацији постојећих теоријских критеријума.

Међу најважнијим критеријумима, истиче се пажљива селекција речничких еквивалената у складу са свим потенцијалним контекстима, семантичко структурисање речи на начин близак кориснику, као и адекватан одабир примера и илустрација употребе речи у говорном језику.

Сагласно томе, одређене металексикографске смернице могле би значајно унапредити квалитет рада на речницима, као и квалитет самих речника у домену савремене двојезичне лексикографије. Као посебно значајне, издвајају се следеће смернице:

- унапређење теоријско-методолошког апарата двојезичне лексикографије за развој те дисциплине у теоријској и практичној равни ради постизања веће прецизности, систематичности и ефикасности израде двојезичних речника словенских и других језика;
- заступање интердисциплинарности у раду и ослањање на достигнућа различитих дисциплина из домена лингвистике и когнитивних наука;
- примена савремених компјутерских технологија за оптимизацију процеса израде речника, омогућавање њихове брзе ревизије и ажурирања и, коначно, континуирано праћење развоја лексичког фонда.

Напомена

Пројекат се финансира од средстава Руског научног фонда, грант бр. 23-28-00126 <<https://rscf.ru/project/23-28-00126/>>.

Литература

- АПРЕСЯН, Юрий Д. (1995). *Избранные труды. Лексическая семантика (синонимические средства языка)* (изд. 2-е, испр. и доп., Т. I). Москва: Школа «Языки русской культуры», Издательская фирма «Восточная литература» РАН.
- АПРЕСЯН, Юрий Д. (2014). Об активном словаре русского языка. В: В.Ю. Апресян, Ю.Д. Апресян, Е.Э. Бабаева, О.Ю. Богуславская, И.В. Галактионова, М.Я. Гловинская, Б.Л. Иомдин, Т.В. Крылова, А.А. Лопухина, А.В. Птенцова, А.В. Санников, Е.В. Урысон. *Активный словарь русского языка* (Т. I.) (стр. 5–36). Москва: Языки русской культуры.
- БАРХУДАРОВ, Леонид С. (1975). *Язык и перевод*. Москва: Международные отношения.
- БЕРКОВ, Валерий П. (1973). *Вопросы двуязычной лексикографии: (Словник)*. Ленинград: ЛГУ.
- БЕРКОВ, Валерий П. (2004). *Двуязычная лексикография: учебник* (изд. 2-е, перераб. и доп.). Москва: Издательство Астрель.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка (1997). *Полисемия и организация лексической системы у сръбском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- ГУДУРИЋ, Снежана, Дражић, Јасмина, Стефановић, Марија (ур.) (2022). *Језици и културе у времену и простору X/2*. Тематски зборник. Тематски блок: *Како смо радили Српски речник новијих англицизма. Практични лексикографски водич*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- ДРАГИЧЕВИЧ, Райна, Королькова, Мария Д., Рыжова, Дарья А., Шапич, Юлия Л., Якушкина, Екатерина И. (2024). Новый большой сербско-русский словарь (общая концепция и проблемы лексикографического описания). *Вопросы лексикографии*, 32, 43–60.
- ДРАГИЧЕВИЧ, Рајна (2024). Проблеми у избору одредница у српско-руском речнику. *Stephanos*, 1(63), 54–64.
- ДРАГИЧЕВИЧ, Рајна (ур.) (2014). *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*. Београд: Филолошки факултет.
- ЗАЛИЗНЯК, Анна А. (2004). Феномен многозначности и способы его описания. *Вопросы языкознания*, 2, 20–45.
- МАКАРОВ, Юрий Ю. (2024). Принципы и методы цифровой лексикографии. *Известия Российской академии наук. Серия литературы и языка*. 83(4), 102–112.
- ПРЊИЋ, Твртко (2022). Српски речник новијих англицизма: теоријско-методолошки и практични аспекти израде. У: Снежана Гудурић, Јасмина Дражић, Марија Стефановић (ур.). *Језици и културе у времену и простору X/2*. Тематски зборник. Тематски блок: *Како смо радили Српски речник новијих англицизма. Практични лексикографски водич* (стр. 163–202), Нови Сад: Филозофски факултет, Педагошко друштво Војводине.
- РАХИЛИНА, Елена В. (2008). *Когнитивный анализ предметных имен: Семантика и сочетаемость*. Москва: Русские словари.
- РИВЕЛИС, Евгений (2007). *Как возможен двуязычный словарь: Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Slavic Studies 36*. Stockholm: Stockholm University.
- РИСТИЋ СТАНА, ЛАЗИЋ КОЊИК, Ивана, Ивановић, Ненад (ур.) (2021). *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- САДИКОВ, Александр В. (2019). *Двуязычная лексикография: Опыт построения общей теории*. Москва: Ленанд.
- ЧЕРНЫШЕВА, Маргарита И. (ред.) (2022). *Современное развитие славянской лексикологии и лексикографии. Международная коллективная монография*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН.
- ШАПИЧ, Юлия Л. (2023). О роли пользователя в лексикографическом источнике. *Славистика*, 27(1), 115–123.
- ШАПИЧ, Юлия Л. (2024а). О проблеме лексикографического представления диминутивов в сербско-русском словаре. *Јужнословенски филолој*, 80(1), 127–146.
- ШАПИЧ, Юлия Л. (2024б). Сопоставительное описание лексических систем (на материале сербско-русского словаря). *Славяноведение*, 3, 60–73.
- ШИПКА, Данко М. (2024). Неполная эквивалентность в двуязычном словаре. *Вестник Московского университета. Серия 9. Филология*, 1, 54–66.
- ЩЕРБА, Лев В. (1974). Опыт общей теории лексикографии. В: *Языковая система и речевая деятельность* (стр. 265–304). Москва: Наука.

*

- MAKAROV, Yury, MELENCHENKO, Maksim, NOVOKSHANOV, Dmitry (2022). Digital Resources for the Shughni Language. In: Atul Kr. Ojha, Sina Ahmadi, Chao-Hong Liu, John P. McCrae (ed.). *Proceedings of The Workshop on Resources and Technologies for Indigenous, Endangered and Lesser-resourced Languages in Eurasia within the 13th Language Resources and Evaluation Conference* (pp. 61–64). Marseille: European Language Resources Association.
- ŠIRKA, Danko (2015). *Lexical Conflict: Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ZGUSTA, Ladislav (1971). *Manual of Lexicography*. Praha: Academia.

Извори

- ЕВГЕНЬЕВА, Анастасия П. (ред.) (1981–1984). *Словарь русского языка: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т рус. яз.* (изд. 2-е изд., испр. и доп.). Москва: Русский язык.
- КЛАЈН, Иван, ШИПКА, Милан (2006). *Велики речник српских речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- НКРЯ: *Национальный корпус русского языка*. <<https://ruscorpora.ru>>. [15. 6. 2024]
- ОЖЕГОВ, Сергей И., ШВЕДОВА, Наталья Ю. (ред.) (1999). *Толковый словарь русского языка*. Москва: Азбуковник.

- ОТАШЕВИЋ, Ђорђе (2012). *Фразеолошки речник*. Нови Сад: Прометеј.
- РСЈ: НИКОЛИЋ, Мирослав (ур.) (2018). *Речник српскога језика*. Нови Сад, Матица српска.
- РМС: СТЕВАНОВИЋ, Михаило (ур.) (1967–1976). *Речник српскохрватскога књижевног језика, 1–6*. Нови Сад – Загреб: Матица српска, Матица хрватска.
- СрпКор 2013: *Корпус савременог српског језика* (СрпКор), верзија Срп-Кор 2013, Друштво за језичке технологије и иновације Универзитета у Београду, 2013. <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus>>. [15. 6. 2024]
- СТАНКОВИЋ, Богољуб (ур.) (1998). *Руско-српски речник* (2 изд.). Нови Сад – Москва: Будућност, Матица Српска, Русский язык.
- ТОЛСТОЈ, Илья И. (1970). *Сербскохрватско-русский словарь* (изд. 3). Москва: Советская энциклопедия.
- *
- PDRS: WASSERSCHIEDT, Philipp (2023). *Serbian Web Corpus PDRS 1.0*. Slovenian language resource repository CLARIN.SI, ISSN 2820–4042. <<http://hdl.handle.net/11356/1752>>; <<https://javnidiskurs.rs>>. [15. 6. 2024]
- PRČIĆ, Tvrtko, DRAŽIĆ, Jasmina, MILIĆ, Mira, AJDŽANOVIĆ, Milan, FILIPOVIĆ KOVAČEVIĆ, Sonja, PANIĆ KAVGIĆ, Olga, STEPANOV, Strahinja (2021). *Srpski rečnik najnovijih anglicizama* (prvo, elektronsko, izdanje). Novi Sad: Filozofski Fakultet.

Yulia L. Shapich, Ekaterina I. Yakushkina, Daria A. Ryzhova

On the New Serbian-Russian Dictionary: Concept and Methodology

(Summary)

The article presents the basic concept, methods and achieved results of the academic team's work on the project of a new large Serbian-Russian dictionary, which is being compiled by the joint efforts of the University of Moscow and the University of Belgrade. The creation of the new dictionary is due to the current lack of a bilingual source reflecting the current state of the Russian and Serbian languages in their parallel representation, which complicates the processes of foreign language teaching and translation. The dictionary will contain between 80,000 and 100,000 words. In accordance with the modern scientific paradigm, the dictionary is primarily oriented towards the needs of users who are native speakers of Russian, which determines the choice of grammatical and other marks, as well as the structure of interpretation of meanings. Nevertheless, the electronic version of the dictionary will also have the functions of a Russian-Serbian dictionary, and it will also become a valuable linguistic corpus of both languages. The work is based on the lexicographic tradition and classical methods of translation and comparison of lexical systems, including a careful selection of dictionary equivalents. One of the main problems of the project is the lack of a unified theoretical and methodological basis for bilingual lexicography, due to which lexicographers often face practical difficulties in comparing and interpreting words. One of the main difficulties in the work is the anisomorphism of languages, which is overcome by means of various criteria depending on the degree of (non-)equivalence of words. Related to this is the problem of representing the semantic vocabulary structure of Serbian lexemes in Russian (lexeme branching into meanings). Starting from the structure of meanings proposed in the main source (*Rečnik srpskoga jezika* MS, 2018), the structure can be modified and adapted to the target language. Much attention is paid to the illustrative part, which emphasises the peculiarities of combinability and provides examples of different semantic realisations conditioned by the syntactic position and pragmatic aspect of the utterance. The authors endeavour to cover all possible variants of use of the lexeme being interpreted, relying on data from electronic corpora and modern dictionaries. The project operates on two interrelated levels: theoretical and practical. The theoretical work involves defining criteria for a clear and complete representation of Serbian lexemes in the Russian lexical system using theoretical achievements of various linguistic disciplines as well as practical experience. The practical level includes the actual compilation of the dictionary, but also provides valuable material for clarifying and verifying the theoretical criteria.